O‘QUVCHI-YOSHLARDA SOG‘LOM FIKRLASH TAFAKKURINI SHAKLLANTIRISH TEXNOLOGIYASI

Ergashev Rustam Nadjimovich
Guliston davlat pedagogika instituti
professori v.b., ped. fan. nomzodi

Annotatsiya: tezisda o‘quvchi-yoshlarni har tomonlama tarbiyalash, ularda (jismoniy, psixologik, ma’naviy, ijtimoiy jihatdan) sog‘lom fikrlash tafakkurini shakllantirishning dolzarb vazifalari, uni amalga oshirish texnologiyalari, samarali vosita va metodlari ko‘rsatib o‘tilgan.

Asosiy tushuncha va iboralar*:* sog‘lom fikrlash, jismoniy, psixologik, ma’naviy, ijtimoiy sog‘lom fikrlash, pedagogik texnologiya, sog‘lom fikrlash texnologiyasi, innovatsion pedagogik texnologiyalar, pedagogik tamoyillar, relaksatsiya mashqlari, muammoli vaziyatlarni hal etishga qaratilgan topshiriqlar.

Bugungi globallashuv va axborotlashgan jamiyat sharoitida o‘quvchi shaxsini har tomonlama rivojlantirish, unda sog‘lom fikrlashni shakllantirish ta’lim-tarbiya tizimining muhim vazifalaridan biri hisoblanadi.

Sog‘lom fikrlash – bu shaxsning jismoniy, psixologik, ma’naviy va ijtimoiy jihatdan muvozanatli holda fikrlashi, voqelikni to‘g‘ri anglab, ongli va mas’uliyatli qaror qabul qila olish qobiliyatidir. Ushbu jarayonda pedagogik texnologiyalar muhim metodologik asos bo‘lib xizmat qiladi.

Pedagogik texnologiya – ta’lim jarayonini oldindan loyihalash, rejalashtirish va kafolatlangan natijaga erishishga yo‘naltirilgan tizimli faoliyatdir. [5] Sog‘lom fikrlash texnologiyalari esa o‘quvchilarning fikrlash faoliyatini faollashtirish, ularda mustaqil, tanqidiy va ijobiy tafakkurni shakllantirishga xizmat qiladi. Bu texnologiyalar o‘quvchi shaxsiga yo‘naltirilgan yondashuv asosida tashkil etiladi. Psixologik nuqtai nazardan sog‘lom fikrlash shaxsning emotsional barqarorligi, stressga chidamliligi, o‘z-o‘zini anglash va boshqarish qobiliyatlari bilan chambarchas bog‘liq. Ta’lim jarayonida sog‘lom psixologik muhit yaratish, o‘quvchilarning ichki motivatsiyasini qo‘llab-quvvatlash, ularni rag‘batlantirish sog‘lom fikrlashni rivojlantirishning muhim shartlaridan hisoblanadi. Shu bois pedagogik texnologiyalar psixologiya fanining yutuqlariga tayangan holda ishlab chiqiladi. [3]

Sog‘lom fikrlashni shakllantirishda pedagogik tamoyillar muhim o‘rin tutadi. Jumladan, tizimlilik, izchillik, uzviylik, faoliyatga yo‘naltirilganlik, individual yondashuv tamoyillari sog‘lom fikrlash texnologiyalarining asosini tashkil etadi. Ushbu tamoyillar asosida tashkil etilgan ta’lim jarayoni o‘quvchining intellektual va shaxsiy rivojlanishini ta’minlaydi.

Zamonaviy ta’lim tizimida sog‘lom fikrlashni shakllantirish innovatsion pedagogik texnologiyalar orqali amalga oshirilmoqda. Interaktiv metodlar, muammoli ta’lim, trening mashg‘ulotlari, refleksiya va bahs-munozaralar o‘quvchilarning fikrlash faolligini oshiradi. Bu jarayonda o‘qituvchi yo‘naltiruvchi va maslahatchi rolini bajarib, o‘quvchini mustaqil fikrlashga undaydi. [1]

Xulosa qilib aytganda, sog‘lom fikrlash texnologiyalarining pedagogik-psixologik asoslari o‘quvchilarni har tomonlama barkamol shaxs sifatida tarbiyalashga xizmat qiladi. Mazkur texnologiyalar ta’lim jarayonida samarali qo‘llanilganda, o‘quvchilarda ijobiy dunyoqarash, mas’uliyat, ijtimoiy faollik va ma’naviy yetuklik shakllanadi.

O‘quvchilarda sog‘lom fikrlashni shakllantirishda jismoniy va psixologik omillar muhim ahamiyatga ega. Jismoniy va psixologik sog‘lomlik shaxsning umumiy rivojlanish darajasini belgilab, uning ta’lim jarayonidagi faolligi va muvaffaqiyatiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Shu bois pedagogik texnologiyalarni qo‘llash jarayonida ushbu ikki yo‘nalishga alohida e’tibor qaratiladi.

Jismoniy sog‘lom fikrlash o‘quvchilarning sog‘lom turmush tarziga amal qilishi, harakat faolligi, mehnat va dam olish rejimiga rioya etishi bilan chambarchas bog‘liq. Ta’lim jarayonida jismoniy sog‘lomlikni ta’minlash uchun sog‘lomlashtiruvchi pedagogik texnologiyalar, ya’ni dinamik tanaffuslar, harakatli mashqlar, jismoniy faollikni rag‘batlantiruvchi metodlardan foydalanish muhim hisoblanadi. Bunday texnologiyalar o‘quvchilarning diqqatini jamlash, charchoqlarni kamaytirish va fikrlash jarayonini faollashtirishga xizmat qiladi.

Psixologik sog‘lom fikrlash esa o‘quvchining ruhiy barqarorligi, ijobiy emotsional holati, stressga chidamliligi va o‘ziga bo‘lgan ishonchi bilan belgilanadi. Ta’lim muassasasida qulay psixologik muhit yaratish, o‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasida sog‘lom muloqotni yo‘lga qo‘yish psixologik sog‘lom fikrlashning asosiy shartlaridan biridir. Pedagogik texnologiyalar bu jarayonda shaxsga yo‘naltirilgan va insonparvarlik tamoyillariga asoslanadi.

Psixologik sog‘lom fikrlashni rivojlantirishda trening mashg‘ulotlari, relaksatsiya mashqlari, muammoli vaziyatlarni hal etishga qaratilgan topshiriqlar samarali hisoblanadi. Interaktiv metodlar, jumladan, “Aqliy hujum”, “Rol o‘ynash”, “Bahs-munozara” texnologiyalari o‘quvchilarning ichki imkoniyatlarini ochib berishga yordam beradi.

Xulosa qilib aytganda, jismoniy va psixologik sog‘lom fikrlash texnologiyalarini uyg‘un holda qo‘llash o‘quvchilarning barkamol rivojlanishini ta’minlaydi. Bunday texnologiyalar ta’lim samaradorligini oshirib, o‘quvchilarda ijobiy fikrlash, mustaqil qaror qabul qilish va hayotiy muammolarga to‘g‘ri munosabat bildirish ko‘nikmalarini shakllantiradi.

Ma’naviy sog‘lom fikrlash o‘quvchilarning axloqiy qarashlari, qadriyatlar tizimi, ijtimoiy mas’uliyati va ma’naviy yetukligi bilan uzviy bog‘liqdir. Ta’lim-tarbiya jarayonida ma’naviy sog‘lom fikrlashni shakllantirish barkamol shaxsni tarbiyalashning muhim sharti hisoblanadi. Bu jarayonda pedagogik texnologiyalar muhim tarbiyaviy vosita sifatida namoyon bo‘ladi. [2]

Ma’naviy sog‘lom fikrlash o‘quvchilarda yaxshilik va yomonlikni farqlay olish, halollik, vatanparvarlik, insonparvarlik kabi fazilatlarning shakllanishini ta’minlaydi. Ushbu fazilatlarni rivojlantirishda tarbiyaviy texnologiyalar, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga asoslangan metodlardan foydalanish muhimdir. Pedagogik texnologiyalar orqali o‘quvchilarga axloqiy me’yorlar tizimli va izchil tarzda singdiriladi.

Sharq mutafakkirlari, xususan, Forobiy, Ibn Sino, Alisher Navoiy asarlarida ma’naviy sog‘lom fikrlash g‘oyalari alohida o‘rin egallaydi. Ular insonning komillikka erishishi uchun bilim bilan bir qatorda yuksak axloq va sog‘lom tafakkur zarurligini ta’kidlaganlar. Ushbu g‘oyalar bugungi kunda ham pedagogik texnologiyalar mazmunini boyitishda muhim manba bo‘lib xizmat qiladi.

Ma’naviy sog‘lom fikrlashni shakllantirishda suhbat, munozara, ma’naviy-ma’rifiy tadbirlar, hayotiy misollar asosida olib boriladigan mashg‘ulotlar samarali hisoblanadi. Shuningdek, refleksiya va baholash texnologiyalari orqali o‘quvchilarning o‘z xatti-harakatlarini tahlil qilish ko‘nikmalari rivojlanadi.

Xulosa qilib aytganda, ma’naviy sog‘lom fikrlash texnologiyalari o‘quvchilarning ichki dunyosini boyitib, ularni jamiyatda faol, mas’uliyatli va vatanparvar shaxs sifatida shakllantirishga xizmat qiladi. Ushbu texnologiyalar ta’lim va tarbiya jarayonining uzviyligini ta’minlaydi.

Zamonaviy jamiyatda o‘quvchilarning ijtimoiy sog‘lom fikrlashini shakllantirish ta’lim-tarbiya jarayonining ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi.

Ijtimoiy sog‘lom fikrlash — bu shaxsning jamiyatda o‘z o‘rnini to‘g‘ri anglay olishi, ijtimoiy munosabatlarga ongli va mas’uliyatli yondashishi, jamoa bilan samarali muloqot qila olish

qobiliyatidir. Ushbu sifatlarni rivojlantirishda innovatsion pedagogik texnologiyalar muhim ahamiyat kasb etadi.

Ijtimoiy sog‘lom fikrlash o‘quvchilarda ijtimoiy faollik, hamkorlik, bag‘rikenglik va ijtimoiy mas’uliyat kabi fazilatlarning shakllanishiga xizmat qiladi. Ta’lim jarayonida o‘quvchilarning jamoada ishlash ko‘nikmalarini rivojlantirish uchun hamkorlikda o‘qitish texnologiyalari, loyihaviy ta’lim, muammoli vaziyatlarga asoslangan mashg‘ulotlardan foydalanish samarali hisoblanadi. Ushbu texnologiyalar o‘quvchilarning ijtimoiy tajribasini boyitadi.

Innovatsion pedagogik texnologiyalar ijtimoiy sog‘lom fikrlashni shakllantirishda interaktivlik va faol ishtirokni ta’minlaydi. “Debat”, “Keys-stadi”, “Rol o‘ynash”, “Ijtimoiy loyiha” kabi metodlar o‘quvchilarning muloqot madaniyatini oshirib, ijtimoiy muammolarni tahlil qilish va ularni hal etish ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Bunday mashg‘ulotlar jarayonida o‘quvchilar mustaqil fikrlash va jamoaviy qaror qabul qilishni o‘rganadilar. [4]

Ijtimoiy sog‘lom fikrlashni rivojlantirishda ta’lim muassasasi, oila va jamiyat hamkorligi muhim o‘rin tutadi. Pedagogik texnologiyalar ushbu hamkorlikni yo‘lga qo‘yishga xizmat qilib, tarbiyaviy ishlarning uzviyligini ta’minlaydi. Ota-onalar bilan hamkorlikda tashkil etilgan tadbirlar, ijtimoiy loyihalar va tarbiyaviy mashg‘ulotlar o‘quvchilarning jamiyatga moslashuvini kuchaytiradi.

Xulosa qilib aytganda, innovatsion pedagogik texnologiyalar asosida ijtimoiy sog‘lom fikrlashni rivojlantirish o‘quvchilarning jamiyatda faol, tashabbuskor va mas’uliyatli shaxs sifatida shakllanishiga zamin yaratadi. Ushbu texnologiyalar ta’lim-tarbiya jarayonining samaradorligini oshirib, o‘quvchilarda ijtimoiy yetuklik va fuqarolik pozitsiyasini qaror toptiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abduqodirov A. Ta’limda sog‘lom muhit va innovatsiyalar. - T.: 2020.
2. Karimova V.M. Ma’naviy-axloqiy tarbiya asoslari. - T.: 2019.
3. Karimova V.M. Ijtimoiy psixologiya asoslari. - T.: Fan, 2018.
4. Yo‘ldoshev J.G‘. Innovatsion pedagogik texnologiyalar. -T.: O‘qituvchi, 2020.